

אליאב משה

שו"ת בנושאי גנטיקה

לעיתים מתעוררות שאלות הלכתיות מהותיות בנושאים רפואיים חריפים, הדורשות תשובות ובירור מיידי, אלא שלא בכל מקום שם מתעוררת הבעיה נמצאים המומחים, ולא ניתן לקבל הדרכה הלכתית-רבנית בכל שאלה באופן מיידי. מכון שלזינגר הציב לעצמו כמטרה חשובה למצוא דרכים לפתרון בעיות רפואיות-הלכתיות בזמן אמת. דרך מערכות התקשורת הקיימות כיום – האינטרנט¹, דואר אלקטרוני², פקס³ וטלפון⁴, וכמובן גם דואר רגיל⁵ – מספק מכון שלזינגר פתרון ומענה מהיר עד כמה שניתן, לכל דורש. המענה ניתן ע"י הרבנים, הפוסקים והרופאים הקשורים למכון.

שירות פרוייקט השו"ת הבינלאומי הוא מערכת אינטרנט, המספקת הדרכה הלכתית מהירה וברורה לשאלות, כמו גם ארכיון שו"ת מקוון, בנושאים רפואיים-הלכתיים רבים, כמו ענייני שבת, פוריות, שאלות של חיים ומוות, ונושאים רבים אחרים, עימם אנו מתעמתים בעולם המודרני.

להלן שלש שאלות מתחום הגנטיקה שהתקבלו בפרוייקט השו"ת ונענו ע"י הרב ד"ר מרדכי הלפרין.

שאלה:

אנחנו זוג שנולדו לו ארבעה בנים! היות ואנחנו שוקלים להרחיב את המשפחה, רצינו לברר את דעת ההלכה בעניין בחירת מין העובר בשתי דרכים שונות מבחינת ההתערבות בתהליך ההפריה:

א. יעוץ דיאטני והשפעות פיזיולוגיות אחרות.

ב. הפריה חוץ גופית. האם ההלכה מתירה בכלל לבחור את מין העובר על מנת לקיים את מצוות פרו ורבו? והאם יש בכלל הבדל בין שני הדרכים מבחינה הלכתית?

תשובה:

א. ישנן עדויות המצביעות על השפעה טבעית דיאטטית של האישה (!) על ברירת המין לפני הכניסה להריון. אין מניעה הלכתית להשתמש בשיטה

1. אתר המכון: www.medethics.org.il

2. irp@medethics.org.il

3. פקס: 652-3295 (+972-2)

4. טל: 655-5266 (+972-2)

5. מכון שלזינגר, המרכז הרפואי שערי-צדק, ת.ד. 3235, ירושלים 91031, ישראל.

זו, אך גם היא איננה חסרת סיכון ויש מקום להשתמש בה רק בפיקוח רפואי מתאים.⁶

ב. לגבי הפרדת זרע – הפוסקים אוסרים את התהליך אם הוא נועד אך ורק לברירת המין. לפני כ-20 שנה שאלתי שאלה זו את הרי"ז גוסטמן זצ"ל שהיה אחד מגדולי הפוסקים עוד לפני השואה ועד פטירתו לפני כ-17 שנה. תשובתו היתה חד-משמעית: אין להתיר הפרדת זרע אם כל מטרתה ברירת מין, אפילו למי שיש לו צאצאים ממין אחד בלבד. גם דעת הגרש"ז אויערבאך היא חד משמעית לאיסור, כמוכא בשמו בספר נשמת אברהם (מה"ת) חלק אבן העזר סי' א ס"ק ה.

ג. מאותם נימוקים אין היתר הלכתי להשתמש ב-PGD+IVF למטרה בלעדית של ברירת מין היילוד, פרט אולי למקרים מיוחדים, ואכמ"ל.

גם אם זוג קיבל היתר להפריה חוץ גופית, עדיין התהליך של IVF לא מחייב בדיקת מין העובר, בדיקה שלצורכה יש לשאוב את אחד מתאי העובר לשם זיהוי מינו. תהליך כזה מקטין את סיכויי ההצלחה של קליטת הביצית המופרית ולכן אסור לבצע אותו ללא סיבה רצינית. לעומת זאת, אם כתוצאה מסיבה רפואית צריך לבצע את הבדיקה הכוללת שאיבת תא בודד מהביצית המופרית- אין מניעה לברר באותה הזדמנות ולהתחשב גם במינו של העובר בבחירת העובר המוחזר.

לסיכום: מותר לבחור את מין העובר בלא סיבה רפואית רק אם הבחירה לא כרוכה בשינוי הדרך להשגת ההריון (למשל- באמצעות דיאטה מיוחדת).

שאלה:

האם מותר להפרות ביציות, למיין את הביציות המופרות (לפי תכונות) ולזרוק את הביציות שלא רוצים, כדי שיתקבל ילד שיוכל לתרום למישהו ספציפי מח עצם? השאלה התעוררה בעקבות כתבה בעיתון על ילד בשם עמיחי שרק אחותו שנוצרה במיוחד בשבילו תוכל לתרום לו תרומת מח עצם.

תשובה:

א. על פי ההלכה, כדי שפעולה מסוימת תהיה אסורה חייבת להימצא סיבה הלכתית לאסור [רשי"תמורה כח, ב, ד"ה נעבר שהוא מותר; יראים ח"א סי' לה; תפארת ישראל, ידיים, פ"ד, מ"ג, אות כז; קובץ הערות ריש האשה רבה בדעת הרמב"ן].

6. ראה:

1. Hewitt J, Preconceptional sex selection. British Journal of Hospital Medicine, Feb. 1987, pp. 149-155.
2. Rueggsegger Veit C. and Jewelewicz R., Gender preselection: facts and myths. Fertility and Sterility 49:6 June 1988, pp. 937-940.

לכן קודם כל צריך לברר האם יש איסור להביא לעולם ילד "מעוצב" או שחובה על פי ההלכה להשאיר את תכונות היילוד ליד המקרה. גם אם ימצא איסור ליצירת ילד "מעוצב", יש לבדוק האם האיסור הזה מתקיים או נדחה במקום פיקוח נפש.

לאור עקרונות אלו קשה למצוא נימוקים לאסור את התהליך. כמובן שניתוח הלכתי מפורט יותר הכרחי לפני הכרעה הלכתית מעשית. דיון כזה חורג ממסגרת זו, כך שלמעשה מן הראוי להתייעץ עם רב פוסק.

ב. קיימת שאלה חשובה נוספת שיש לדון בה כאן. ככלל, אסור לקחת מאדם תרומת רקמה או תרומת דם בלא הסכמתו. מה דינו של תינוק או ילד קטן, שאיננו מסוגל לתת לכך הסכמה בעצמו. האם מותר לקחת ממנו תרומת דם (שאיננה מזיקה) בלא שהוא נתן הסכמה תקפה? האם חובת ההצלה בסכנת חיים מתירה נטילה כזו?

אלו שאלות חשובות שצריכות להילקח בחשבון בכל דיון מסוג זה.

שאלה:

רציתי לדעת לגבי הבדיקה של דור ישרים. למה הם אומרים לא להתחתן עם מישהו שהתשובה שלילית? למה בודקים את זה בכלל? האם לא אמורים להיות ילדים חולים בעולם? זה החלטה של הקב"ה! אם הוא חושב שצריך להיות לי ילד חולה אז לא משנה איך "נתחמן" אותו ותהיה מחלה אחרת. אם לא צריך להיות לי ילד חולה אז לא יהיה לי גם אם שנינו נשאים. האם זה לא כפירה באמונה בקב"ה?

תשובה:

אנא עיין בתשובתו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, באגרות משה, אבן העזר חלק ד', (כרך ז), סי' י, הדן בדבריו בשאלתך. להלן התשובה:

אם יש לבדוק למחלת טיי סאכס קודם הנישואין.

י"ח אדר השני תשל"ג.

למע"כ חתני כבני הרב הגאון מוהר"ר משה דוד טענדלער שליט"א.

הנה בדבר הילדים שנולדו שלפי הטבע חיים זמן קצר כשנתיים ושלש ומתים הנקרא טיי-סאכס והם נולדים מאב ואם ששניהם יש להם סבה זו שאף שאין זה חסרון להם בעצמם אירע שנולדין מזה ילדים כאלו, ואם יש זה רק לאחד מהם לא אירע זה, ויש לידע זה מבדיקה בהדם של האיש והאשה, אשר אז כשידע הבחור או הבתולה שיש להם חסרון זה יראה ליקח לאשה בתולה כזו שאין בה חסרון זה, והבתולה שיש בה חסרון זה תראה להנשא לבחור שאין בו חסרון זה. ורוצים

לידע דעתי העניה אם מן הראוי להבחור או להבתולה להשתדל לידע זה, ואם טוב לידע בזה אם לעשות בדיקה זו בקטנותם או רק כשיגיע זמנם להנשא, ואם לעשות זה באופן פרסום או בצנעא.

עיינתי בזה וזהו הנראה לע"ד כי אף שהוא מיעוט קטן ילדים נולדים כאלו ושייך לומר על זה הקרא דתמים תהיה עם ה' אלקיך וכפרש"י בחומש שם שכתב התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות, מ"מ כיון שעתה נעשה זה באופן קל לבדוק יש לדון שאם אינו בודק את עצמו הוא כסגירת העינים לראות מה שאפשר לראות, ומכיון שאם ח"ו אירע דבר כזה הוא להורי הילד צער גדול מאד מן הראוי למי שצריך לישא אשה לבדוק את עצמו. ולכן טוב לפרסם הדבר ע"י עתונים ואופנים שידעו העולם שאיכא בדיקה כזו.

אבל ברור ופשוט שצריך להעשות הדבר בצנעא שלא ידע בחור אחד מחברו ובתולה אחת מחברתה, וגם הרופא אשר יעשה אצלו הבדיקה לא יגלה לשום איש כי אף שהרופאים מעדיין שאם יקח אשה שאין בה חסרון זה וכן כשהיא תקח איש שאין בו חסרון זה אינו כלום לא יאמינו הרבה בני אדם ולא יוכלו להשיג שידוך שלכן צריך הדבר להיות בצנעא, ולכן לא טוב הדבר לעשות בקבוץ רב כמו בשיבות ובתי ספר וכדומה.

וגם כפי שידוע כחות הנפש שרוב בני אדם סובלין הרבה מהעצבים שלהם שנקראו נערוון שמצייר להאדם דבר קטן לגדול וחשש קטן לחשש גדול בפרט במדינה הזאת כידוע, שלכן ח"ו לעשות בדיקה זו לבחורים צעירים שעדיין אין חושבין בענין נישואין והרוב הוא שעד עשרים אין חושבין בזה ואין לדבר אליהם כלל בענין זה. וגם לבד זה מכיון שהדבר צריך להיות בצנעא שלא ידעו אחרים מזה, הוא דבר קשה מאד לפני בחורים צעירים להיות בעלי סוד וזה יזיק לעצמן ולאחרים. ובתולות שדרכן להנשא כשהן צעירות אין לעשות בדיקה זו לפחות מבת שמונה עשרה שנה, ואם יזדמן בבחור אחד או בתולה אחת ירצו להנשא קודם הרי הוא מיעוטא דמיעוטא שאין לחוש לזה וגם מכיון שהדבר נתפרסם הרי יותר נוטה שידעין מזה.

...

חותנך כאביך, אוהבך בלר"נ,

משה פיינשטיין